

PRACTICI MEDICALE - PRACTICI SOCIALE. O EXEMPLIFICARE: CHESTIUNEA AVORTULUI

Conf.univ.dr. *Ștefan Ungurean*
Universitatea „Transilvania” din Brașov

Abstract

Abortion is the expression of a fight over the woman's body, between the demographical public politics and the desire-pleasure mechanism generated by the market, between the control imposed by the politics, exterior to the individual, and the control over the woman by the desire-pleasure-sexuality system and by the dependency generated throughout this system, from inside, all in all a battle carried out at the intersection of the public space with the private and intimate ones. And medicine is here, at the interface between the body of the woman, on the one side, and the public politics and the desire-pleasure-sexuality system, on the other hand, operating, as an expression of power and mechanisms, inside this body. And this reality is the offspring of a different one, the reality of the woman's body as a part of the social history.

Keywords: Abortion, social aspects, medicine

1. Un exercițiu de genealogie-trupul femeii ca parte a practicii sociale; apelul la literatură

Se cuvine să constatăm că nu dispunem de studii cu privire la viața femeii în decursul timpului în spațiul românesc. Această absență nu este întâmplătoare. Unul din puținele izvoare pe care le-am putea folosi este literatura. Vom lua pentru exemplificare două romane, „Ciocoi vechi și noi” de Nicolae Filimon și „Răscoala” de Liviu Rebreanu, două romane ce au ca subiect lumea sudului, a Munteniei.

Cele două romane exprimă două tipuri diferite de scrisori. Primul este o scrisoare optimistă, ce anunță că, în pofida tuturor vicisitudinilor, banul C., vechi boier român, și-a păstrat moșia și și-a salvat capul, că Maria, fata lui, a rămas, în pofida vicisitudinilor istoriei, fecioară și că ea se va căsători, în cele din urmă, cu un autohton, Ion, administratorul cinstit. Avem, prin urmare, o sinteză dintre idealul național, cel sexual/familial și cel economic.

La polul opus o găsim pe „Duduca”, grecoia, țiuțoarea boierului fanariot Alexandru Tuzluc și amanta lui Dinu Păturică și care în cele din urmă va fi omorâtă, lăsând în urma ei doi copii orfani. Dezastrului moral asociat sexualității, consumului, i se asociază dezastrul familial și dezrădăcinarea. „Duduca” va fi aceea care va produce cheltuieli ostentative și

inutile boierului Tuzluc - diademă de diamante, giuvaeruri, blane de samut, rochii, toate reprezentând cam o treime din totalul cheltuielilor - și va produce ruina acestuia și trecerea proprietății în mâinile lui Dinu Păturică. „Duduca” reprezintă axul din mecanismul „dorință-plăcere” care se inserează chiar în actul guvernării, pentru că toate costurile implicate aici se vor recupera prin sistemul administrativ al cumpărării și vânzării slujbelor. În mod implicit, guvernarea este legată de mecanismul „dorință-plăcere” produs și susținut de trupul femeii. „Teritorializarea” a fost orientarea fundamentală a banului C., definirea spiritului prin raportarea la moșie, ca la un dat al identității, în luptă cu fanarioții, cei care urmăreau „reteritorializarea” spațiului autohton și ne folosim aici de două concepte deleuziene.

„Răscoala” reprezintă scrisoarea pe care Rebreanu o adresează ardelenilor și în care povestește momentul „1907”. Spre deosebire de Nicolae Filimon, scrisoarea lui Rebreanu este una pesimistă, căci răul nu mai poate fi imputat factorului extern. Și aici avem de-a face cu un personaj feminin, Nadina Iuga, soția tânărului Grigore Iuga și nora boierului Miron Iuga. Nadina este prototipul femeii care, deși trăiește din agricultură, își definește nevoile, dorințele și plăcerile în spațiul urban,

care nu are legătură cu „ideea românească” sau cu cea de „familie”.

Nadina întruchipează triada dorință-plăcere-erotism ce nu mai aparține lumii producției agrare. Ea anunță viitorul, acela al mișcării capitalului, al transformării producătorului în consumator, al anulării distanței, în căutarea unei ratei de revenire favorabile, pe de o parte, și a plăcerii, pe de altă parte. Nadina este întruchiparea dorinței pure, în expansiune, a extazului, așa cum îl definește Baudrillard, drept „calitatea oricărui corp care se rotește în jurul propriului sine până la pierderea sensului și care strălucește apoi în forma sa pură și vidă” [1]. Rebreanu o descrie astfel: „în fond nu avea sentimente de dragoste decât pentru sine însăși, nu-și refuza nimic, socotind că i se datorează totul. Nici măcar plăcerile nu le putea gusta în bucuria inimii sau spre a-și satisface o tentație, ci numai pentru că îi apăreau ca atributele firești ale frumuseții ei. Niciodată n-a înșelat pe Grigore dintr-o pornire de pasiune, întocmai precum nu fuma de dragul beției tutunului. Se credea obligată să facă tot ce e susceptibil să o ridice deasupra altor femei, ca o statuie divină... Umbra goală în apartamentul ei toată dimineața ca să se poată admira în voie.” [2]. Avem aici descrisă ideea extatică a trupului, golit, a „corpului fără organe” (concept al lui Deleuze), care își este suficient sieși, trup gol care, privit în oglindă, este furnizor de confirmări, este aici și este și dincolo, multiplicat în adevărul său. Vorbim deci despre oglindă ca o structură de verosimilitate a trupului și individului, cea care peste o sută de ani va deveni faptul curent, arhitectural și urbanist, a pereților-oglinzi de la marile companii, în marea lor parte, bancare.

A doua structură de verosimilitate pe care Nadina și-o procură este fotografia, fotografia ce se găsește în dormitorul conjugal din București și în castelul de la Babaroaga, cea care îl va înfuria pe Petre Petre în scena care urmează violului și care-l va determina pe acesta să porceadă la incendierea imobilului, într-un efort de salvare, prin memorie, a trăirilor sale, într-un tentativă violentă de a salva unicitatea. Ori fotografia anunță tocmai

opusul. „Prăvălită, trei sferturi goală, pe o blană de urs, cu brațul răzimat pe capul fiarei, sâni ei mici păreau încremeniți într-un spasm voluptos, iar șoldurile-i calde se alintau cu îndemnuri în vreme ce întreaga-i făptură surâdea cu o candoare virginală și prefăcută”, așa descrie Rebreanu fotografia eroinei sale. Impudicitatea făcută public, eternizată prin fotografie, multiplicabilă, anunțând marea dezvoltare a vulgarității ce va să vină, așa cum o definește Simmel, repetarea unui comportament ce este valoros prin unicitate și care se degradează prin repetiție, toate ținând de același asamblaj mașinic al capitalului financiar, al consumului, al mașinii dorință – plăcere, al spațiului care poate fi repede ocupat, grație noii mașini de război, care este automobilul, expresia unui trup exacerbat în căutare de aventură, în aceeași descriere a lui Simmel, trăire pură, fără finalitate, căutarea de a ieși cu orice preț din cotidian. Uciderea eroinei este precedată de viol, ca formă de posesie a trupului care „scapă”, în atmosfera generală a dezinhibării, a schimbării raportului terorist-ostatic, a egalității sociale în fața plăcerii, egalitate obținută prin forță, similară egalității sociale ce trebuia dobândită în raport cu pământul. Uciderea este încercarea de a face să dispară această realitate care prezintă atâtea virtualități, mai bine zis a virtualității palpabile, este încercarea de oprire a devenirii, a vitezei, (de aici și distrugerea automobilului de către țărani), a fixării lucrurilor în realitatea spațiului, a locului, în speranța de a putea bloca mișcarea proprietății și dorința proprietarului.

Cele două prototipuri de femei exprimă totodată o devenire socială, operată în intervalul de o sută de ani. Nadina ilustrează totodată o ruptură existentă la nivelul societății românești, în care sexualitatea și plăcerea sunt definite social. Femeia este aici expresia mobilității, a dorinței fără limite, în sine și pentru sine, așa cum apar banii, care se caută pe ei înșiși, și care fug în căutarea lor. Nadina este prototipul deterritorializării, conceptul deleuzian exprimând tocmai ruptura cu spațiul și cu conveniențele sale (moralitate, familie)

sau cu obligațiile sociale față de cei care locuiesc în același spațiu, țărani.

2. Femeia și puterea;

Odată cu obținerea identității naționale și a creării statului național, câmpul social al problemicii se îmbogățește cu o nouă temă, cea demografică. Apoi, odată cu spargerea barierelor modernității solide, produsă în anii 90, chestiunea demografică devine secundară în raport cu problema sexualității. Vedem astfel o întreagă evoluție a trupului femeii care pare a fi prins între a fi un mecanism de producție (demografic) și un mecanism de consum (sistemul dorință-plăcere-sexualitate). Sexualitatea pare, prin consecință, a intra într-o ecuație a dominației și a controlului, fie prin impunere, din exterior, fie din interior, în care deplina responsabilitate aparține femeii.

Avortul era/reprezenta, în raport cu mecanismul de control extern (cel legat de politicile publice), forma prin care, prin operarea asupra propriului trup, femeia încerca să iasă din mecanismul de producție. El era asociat cu producerea unui întreg sistem delincvențial. Prin avort, puterea putea controla nu numai trupul femeii, ci o întreagă sublime. Avortul ca producător de delincvență restaurează dreptul poliției de a produce o „poliție clandestină și o armată de rezervă a puterii” [3], astfel că delincvența produsă prin avort se înscrie într-o strategie clasică a controlului. Sau, cum spune Foucault, „delicvența, grație agenților secreți pe care-i furnizează, dar și a caroiajului generalizat pe care-l face posibil, constituie un mijloc de supraveghere permanentă a populației: un aparat ce permite, prin intermediul delincvenților înșiși, extinderea controlului asupra întregului câmp social. Delicvența funcționează ca un sistem de observare politică”[4]. Totodată avortul reprezenta și încercarea de restabilirea a posibilității de control asupra trupului pe care o încerca femeia modernității lichide (Bauman), chiar dacă această restabilire se produce, în termeni religioși, printr-un sacrilegiu. Vedem clar că problema în cauză poartă expresia unui conflict la nivelul valorilor. Același conflict de valori între

libertatea persoanei și valorile religioase îl regăsim în cazul avortului produs în cadrul modernității lichide.

Există și alte diferențieri între cele două situații. Sexualitatea eliberată este expresia dominației pe care o obține femeia asupra bărbatului, în formula întrezărită de Simmel. Numai că această dominație a femeii asupra bărbatului prin sexualitate este pe cât de reală, pe atât de punctuală, este inclusă în mecanismul plăcere-dorință fiind derivată din fenomenul mai larg, cel de erotizare a trupului. Suntem apoi într-o schimbare de accent legată de responsabilitate. Avortul produs în vechiul regim apare a fi un răspuns la o situație. În acest caz, chestiunea responsabilității este diluată, chestiunea imputării balansează între individ și regulile jocului. În cazul avortului produs în modernitatea lichidă, el apare ca parte a unui limbaj mai complex, care este derivat din relația trup-sănătate și din modificarea relațiilor sociale în raporturi sociale, din transformarea relațiilor sociale în acțiuni reflexive, a faptului că „*modul de viață al unei persoane devine o soluție biografică pentru contradicțiile sistemice*”(Ulrich Beck), iar acest mod de viață poartă însemnele sacralizării trupului și profanării sufletului.

La acest mecanism de imputare contribuie și biserica. Dacă imputarea în vechiul regim era văzută ca asociată politicilor publice (de unde și dilema acelor care făceau imputarea în termeni religioși, căci acest lucru însemna acceptarea lipsei de libertate și de demnitate asociată persoanei), imputarea postmodernă se asociază cu ideea limitării libertății și în opoziție cu mecanismul de consum, cel al dorinței-plăcerii, dar pe temeiul presiunii generale asupra individului, ca formă de control.

Un ultim aspect. Am definit că chestiunea avortului este legată indisolubil de trup și de femeie. În ambele situații femeia apare ca fiind elementul care trebuie controlat și dominat. În ambele situații ea apare ca fiind parte a reproducerii sociale, de producție și de consum. În ambele situații răspunderea și implicit vinovăția sunt asociate femeii.

Chestiunea avortului ca temă este, de fapt, legată de limbajul care face din femeie fie producătoare de copii pentru un scop ce nu-i aparține, fie producătoare de plăceri. Chestiunea avortului trebuie discutată în raport cu statutul femeii, în cele două tipuri de producții. Problema de a ține copilul este problema libertății interioare a femeii, a capacității ei de a decide, independent de situație și de mecanismul de dependență în care intră. Această libertate interioară este ea însăși o chestiune a puterii sinelui femeii. Chestiunea avortului nu trebuie dusă independent de ea, de crimă, legalitate, ci trebuie pusă în termenii restabilirii valorii femeii, problema fiind de a o face capabilă să ia decizia nu în raport cu mecanismul plăcere-dorință, care este un mecanism masculin și de dominație, nu în raport cu politicile demografice, care aparțin reproducerii sociale care, la rândul lor, țin un mecanism masculin, nu în raport cu legalitatea, care este și el un mecanism masculin, ci în raport cu capacitatea ei de a lua o decizie și de capacitatea celor din jurul ei de a o susține în decizia luată.

Or pentru acest lucru se cuvine să arătăm că, de fapt, chestiunea integrității sinelui femeii este contrapartea mecanismului de dominație a bărbatului și a limbajului acestei civilizații legat de dominație și exploatarea naturii, de consum, de plăceri și de dorințe, adică de lumea sistemului. E vorba de bani, de legi, de sistemele de impuneri, de valori dominante care sunt de tip „macho”, a avea ultimul tip de mașină, „a-ți trage o secretară tânără”, a tăia pădurile, a polua natura, a nu-ți păsa de săracii din societate, a nu vedea suferința care ne înconjoară.

Și dacă tot suntem aici, în aceste coordonate, atunci se cuvine să spunem că problema avortului nu mai este problema femeii, ci a bărbatului și este legată de răspunsul la întrebarea *ce vrea bărbatul de la viață*. Căci așa cum se prezintă acum situația, ea apare întrucâtva similară leilor care îșiucid

progeniturile, cu deosebire că, în acest caz, cea care este pusă să facă operația este tocmai cea care dă viață. Problema avortului este de fapt chestiunea cinismului bărbatului, ca amestec dintre putere și evitarea răspunderii în problema vieții. Avortul este, de fapt, sancționarea de către bărbat a vieții, dar nu ca viață pleneră, ci a vieții ca posibilitate, ca anticipare a vieții pleneră, așa cum o fac camerele de luat vederi, ca forme de control prin anticipare, făcând răspunzătoare de act și de consecințele sale, femeia. Este, cu alte cuvinte, forma de control pe care bărbatul o instaurează asupra vieții, prin controlul trupului și sufletului femeii și uzând, atunci când este cazul, de ridicarea asupra ei a degetului dojenitor, drept reproș adus încălcării valorilor morale, prin păcatul produs. Avortul este semnul lumii noastre masculine cinice, în care există numai prezent, rupt de legătura cu trecutul și cu viitorul. Avortul vine ca expresie a unei operații noi asupra timpului și ca recunoaștere că puterea femeii asupra bărbatului este doar legată de trup și de sexualitate, este doar punctuală și este bine circumscrisă temporal, atâta timp cât are atributele de atracție, adică de a răspunde cerințelor impuse de mecanismul dorință-plăcere. Pe scurt, atât în primul caz, cât și în cel de-al doilea, practicile medicale implicate în chestiunea avortului sunt inserate, sunt integrate în practicile sociale, de control și de putere și poartă însemnele acestor practici. Relația dintre etica medicală, putere și valori derivă din practicile sociale.

Bibliografie

1. Baudrillard J. - *Strategiile fatale*, Ed. Polirom, Iași, 1996, p.13;
2. Rebreanu L. - *Răscoala*”, Ed. „Eminescu, 1981, București, p.128;
3. Foucault M. - *A supraveghea și a pedepsi*, Ed. Humanitas, București, 1997, p.405;
4. Foucault M. - *A supraveghea și a pedepsi*”, Ed. Humanitas, București, 1997, p.407;